

TITLUL I

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND DREPTUL SUCCESORAL ȘI INSTITUȚIA MOȘTENIRII^[1]

Capitolul I

Noțiuni generale privind dreptul succesoral și instituția moștenirii

Dreptul succesoral, ca instituție a dreptului civil, cuprinde ansamblul normelor juridice ce guvernează transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă.

Obiectul de reglementare al dreptului succesoral îl constituie relațiile sociale care privesc cele două ramuri ale acestuia, respectiv devoluțiunea legală a moștenirii și devoluțiunea testamentară a moștenirii.

Normele juridice de drept succesoral sunt atât *norme imperative* (spre exemplu, art. 1086 C.civ. dispune că „rezerva succesorală este partea din bunurile moștenirii la care moștenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinței defunctului, manifestată prin liberalități ori dezmoșteniri” iar art. 1036 C.civ. stabilește că „sub sancțiunea nulității absolute a testamentului, două sau mai multe persoane nu pot dispune, prin același testament, una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț”), cât și *norme dispozitive* [spre exemplu, art. 955 alin. (1) C.civ. arată că „patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”, iar art. 1106 C.civ. prevede că „nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine”].

Decesul persoanei fizice – astfel cum aceasta este definită în art. 25 alin. (2) C.civ., respectiv „(...) omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile” – marchează încetarea existenței sale ca subiect

^[1] Prezenta parte a lucrării reprezintă o dezvoltare și adăugire la lucrarea anterioară intitulată *Drept civil. Succesiuni. Moștenirea legală*, Ed. Hamangiu, București, 2014.

de drept, precum și a capacității acesteia de folosință și reprezintă punctul de plecare în aplicarea normelor dreptului succesoral.

Potrivit art. 31 C.civ., „orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu care include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin acesteia”. Transmiterea patrimoniului, cuprinzând atât elementele sale active, cât și cele pasive, de la persoana fizică decedată către moștenitorii săi, constituie obiectul de reglementare a dreptului succesoral.

Moartea persoanei fizice poate interesa, în afara aspectelor de natură patrimonială vizând transmiterea patrimoniului, și anumite aspecte de natură nepatrimonială. Spre exemplu, potrivit art. 78 C.civ., „persoanei decedate i se datorează respect cu privire la memoria sa, precum și cu privire la corpul său” iar art. 80 alin. (1) C.civ. dispune că „orice persoană poate determina felul propriilor funeralii și poate dispune cu privire la corpul său după moarte. (...)”.

Consacrarea acestor drepturi de natură nepatrimonială reprezintă una dintre noutățile aduse de Codul civil din 2009, fiind reglementate în art. 78-81 din secțiunea intitulată „Respectul datorat persoanei și după decesul său”. Aceste drepturi de natură nepatrimonială nu vor constitui obiect de analiză, însă menționarea lor este necesară în contextul în care legiuitorul s-a aplecat asupra lor.

1.1. Definiția moștenirii

Potrivit art. 953 C.civ., „moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”.

Sub aspect terminologic noțiunea de „succesiune”^[1] este utilizată astfel: *lato sensu*, succesiunea desemnează orice fel de transmisiune de drepturi (atât între vii, cât și pentru cauză de moarte), iar *stricto sensu*, succesiunea reprezintă transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă, în acest din urmă sens fiind utilizată și noțiunea de „moștenire”, acestea fiind sinonime în acest caz. Domeniul de aplicare al noțiunii de succesiune este mai vast, în vreme ce noțiunea de moștenire are o arie de cuprindere mai restrânsă, fiind limitată la transmiterea pentru cauză de moarte a patrimoniului defunctului.

Textul art. 557 alin. (1) C.civ. indică modurile de dobândire a dreptului de proprietate, printre acestea fiind incluse moștenirea legală

[1] Termenul de succesiune provine din latinescul *successio*, *successionis*, însemnând înlocuire, urmare.

și cea testamentară. În acest sens, moștenirea are accepțiunea de mod de dobândire și de transmitere a proprietății.

Termenul de moștenire se referă însă și la obiectul transmisiunii succesoriale, *respectiv patrimoniul transmis*.

Codul civil din 2009 utilizează noțiunea de moștenire, în vreme ce Cod civil de la 1864 întrebuița atât noțiunea de *moștenire*, cât și pe cea de *succesiune*, precum și termenul *ereditate*. Opțiunea legiuitorului de a înlocui noțiunea de succesiune cu cea de moștenire a avut în vedere și faptul că art. 46 din Constituție garantează *dreptul la moștenire*, dar totodată și faptul că în concepția Codului civil noțiunea de succesiune a primit un sens mai larg. Cu toate acestea în unele cazuri noțiunea de succesiune nu poate fi îndepărtată: astfel, întâlnim instituția reprezentării succesoriale, în sfera drepturilor moștenitorilor legali, întâlnim cote succesoriale, de asemenea, rezerva cuvenită moștenitorilor rezervatari se numește rezerva succesorală etc. De asemenea, principalului mijloc juridic de ocrotire a drepturilor succesoriale și-a păstrat denumirea de *petiție de ereditate*.

În sensul textului art. 953 C.civ., definim moștenirea ca fiind *transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una ori mai multe persoane în ființă, care pot fi persoane fizice, persoane juridice, unități administrativ-teritoriale (comună, oraș, municipiu) ori statul*.

În schimb, persoana al cărei patrimoniu se transmite prin moștenire nu poate fi decât o persoană fizică. Transmiterea patrimoniului unei persoane juridice nu poate avea loc pe cale succesorală, ci face obiectul unor reglementări distincte.

Astfel, sintetizând, putem spune că prin moștenire are loc transmiterea patrimoniului aparținând unei persoane fizice, transmisiune care se produce la momentul decesului persoanei fizice către una sau mai multe persoane – persoană fizică, persoană juridică, unitate administrativ-teritorială sau stat. De asemenea, persoana fizică sau juridică care dobândește patrimoniul pe această cale trebuie să fie în ființă.

Subiectele dreptului succesoral sunt:

– persoana despre a cărei moștenire este vorba, adică defunctul, care se mai numește *de cuius*^[1] sau autor. Dacă ne referim la transmiterea moștenirii pe cale testamentară, acesta se numește testator;

– persoana sau persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului se numesc moștenitori, succesori sau urmași, iar în materie testamentară, legatari.

[1] Abrevierea formulei din dreptul roman *is de cuius successionis agitur*, care se traduce astfel: cel despre a cărui moștenire este vorba.

Potrivit art. 1100 alin. (2) C.civ., „prin succesibil se înțelege persoana care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală”.

Astfel, în materia subiectelor de drept succesoral întâlnim pe de o parte noțiunile: *de cuius*, autor, testator; iar pe de altă parte, cele de succesibil, moștenitor, urmaș, erede.

Mai trebuie să precizăm că patrimoniul persoanei fizice decedate ce constituie obiect al transmisiunii succesorale, mai este denumit și *masă succesorală* sau *patrimoniu succesoral*.

1.2. Sediul materiei

Constituția României prevede în art. 46 că dreptul la moștenire este garantat. Codul civil reglementează moștenirea în Cartea a IV-a, intitulată Despre moștenire și liberalități^[1] acesta fiind singurul act normativ incident în materie, spre deosebire de reglementarea anterioară, în care, pe lângă dispozițiile Codului civil de la 1864, existau și legi speciale ce reglementau această materie^[2].

Dispozițiile cuprinse în Codul civil reglementează în mod unitar materia moștenirii în art. 953-1163, însă acestea se află într-o strânsă legătură și cu alte articole ale acestui act normativ. Astfel, spre exemplu, își găsesc aplicabilitatea dispozițiile relative la persoane cuprinse în Cartea I „Despre persoane”, unde sunt definite noțiunile de persoană fizică și persoană juridică (art. 25 C.civ.), capacitatea civilă (art. 28 C.civ.), patrimoniul (art. 31 C.civ.), durata capacității de folosință (art. 35 C.civ.), consacrarea drepturilor copilului conceput (art. 36 C.civ.) etc.

Și dispozițiile cuprinse în Cartea a II-a „Despre familie” se află în aceeași legătură cu dreptul succesoral. Astfel, spre exemplu, au aplicabilitate dispozițiile vizând rudenian (art. 405 și art. 406 C.civ.), stabilirea filiației (art. 408 C.civ.), timpul legal al concepției (art. 412 C.civ.), regimul filiației în cadrul reproducerii umane asistate cu terț donator (art. 441 C.civ.), efectele adopției asupra rudeniei (art. 470 C.civ.) etc.

Cartea a III-a a Codului civil intitulată „Despre bunuri” interesează materia succesiunilor spre exemplu prin prisma definirii bunurilor (art. 535 C.civ.), a clasificării bunurilor în mobile și imobile (art. 536, 537

[1] Dispozițiile tranzitorii și de punere în aplicare a cărții a IV-a sunt cuprinse în art. 91-98 din Legea nr. 71/2011 (M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011).

[2] Drepturile soțului supraviețuitor erau reglementate în Legea nr. 319/1944 (M. Of. nr. 133 din 10 iunie 1944). Acest act normativ a fost abrogat la data intrării în vigoare a noului Cod civil.

și 539 C.civ.), a definirii proprietății private (art. 553 C.civ.), a modurilor de dobândire a dreptului de proprietate (art. 557 C.civ.), având în vedere că dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, și prin moștenire legală sau testamentară etc.

În Cartea a V-a „Despre obligații” vom găsi reglementări privind noțiunea actului unilateral (art. 1324 C.civ.), regimul juridic al actului unilateral (art. 1325 C.civ.), testamentul fiind potrivit art. 1034 C.civ. „actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață”.

Potrivit art. 1039 alin. (1) C.civ., „regulile de interpretare a contractelor sunt aplicabile și testamentului, în măsura în care sunt compatibile cu caracterele juridice ale acestuia”. Vânzarea moștenirii face obiect de reglementare în art. 1747-1754 C.civ. dedicate contractului de vânzare din cadrul Titlului IX al Cărții a V-a „Diferite contracte speciale”. În schimb, contractul de donație este reglementat în Cartea a IV-a „Despre moștenire și liberalități” la art. 1011-1033 C.civ. și nu în secțiunea dedicată contractelor.

Și Cartea a VI-a intitulată „Despre prescripția extinctivă, decădere și calculul termenelor” are legătură cu dreptul succesoral. Potrivit art. 1103 alin. (1) C.civ., „dreptul de opțiune succesorală se exercită în termen de un an de la data deschiderii moștenirii”. Termenul de opțiune succesorală este calificat ca fiind un termen de decădere^[1] și i se aplică, potrivit art. 1103 alin. (3) C.civ., „prevederile cuprinse în Cartea a VI-a referitoare la suspendarea și repunerea în termenul de prescripție extinctivă”. În schimb, art. 1124 C.civ. reglementează dreptul la acțiunea în anularea acceptării sau renunțării la moștenire, prevăzând că aceasta se prescrie în termen de 6 luni, calculat în caz de violență de la încetarea acesteia, iar în celelalte cazuri din momentul în care titularul dreptului la acțiune a cunoscut cauza de nulitate relativă.

Dispozițiile de drept internațional privat cuprinse în Cartea a VII-a reglementează „Moștenirea” în Titlul II, Capitolul IV (art. 2633-2636 C.civ.) fiind vizate în esență aceleași raporturi de drept succesoral ca și în dreptul național, elementul de diferențiere fiind dat de existența elementului de extraneitate.

Reglementări legale relativ la moșteniri se regăsesc însă și în alte acte normative, iar cu titlu de exemplu menționăm: Legea locuinței nr. 114/1996, republicată^[2] cu modificările și completările ulterioare;

[1] G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 313.

[2] M. Of. nr. 393 din 31 decembrie 1997.

Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată^[1] cu modificările și completările ulterioare; Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, republicată^[2] cu modificările și completările ulterioare; Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe^[3]; Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată^[4], precum și Regulamentul de punere în aplicare a acestei legi aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 2333/C/2013^[5] etc.

De asemenea, există și reglementări europene cu incidență în materia succesiunilor. Potrivit art. 4 C.civ., „în materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte.

Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile”.

Art. 5 C.civ. impune aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene, prevăzând că „în materiile reglementate de prezentul cod, normele dreptului Uniunii Europene se aplica în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților”. În acest context amintim Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor^[6].

1.3. Felurile moștenirii

Potrivit art. 955 alin. (1) C.civ., „Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a

[1] M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

[2] M. Of. nr. 798 din 2 septembrie 2005.

[3] M. Of. nr. 60 din 26 martie 1996.

[4] M. Of. nr. 444 din 18 iunie 2014.

[5] M. Of. nr. 479 din 1 august 2013.

[6] JO nr. 201L din 27 iunie 2012. Regulamentul se aplică de la 17 august 2015.

dispus altfel prin testament”. Din punct de vedere al izvorului vocației succesoriale, putem distinge între moștenire legală sau moștenire testamentară. Moștenirea este legală când transmiterea patrimoniului are loc în temeiul legii. Moștenirea este testamentară în situația în care transmiterea masei succesoriale se deferă în baza voinței testatorului manifestată prin întocmirea testamentului.

În concluzie, moștenirea poate fi legală sau testamentară. Trebuie totuși să menționăm că sub vechea legislație a Codului civil de la 1864 se întâlnea în plus și moștenirea sau succesiunea convențională^[1].

1.3.1. Moștenirea legală

Astfel cum a fost menționat anterior, moștenirea este legală în ipoteza în care transmiterea patrimoniului defunctului are loc în temeiul legii. Moștenirea legală reprezintă regula în dreptul nostru civil, iar în acest caz moștenirea se deferă în temeiul legii către persoanele stabilite de lege, în ordinea și cotele stabilite imperativ de Codul civil.

În dreptul roman^[2], moștenirea testamentară constituia regula în materie de transmitere succesorală, spre deosebire de succesiunea *ab intestat*^[3]. În dreptul roman, a muri fără testament era considerat a fi o dezonoare^[4]. Remarcăm faptul că termenul de moștenire *ab intestat* nu are semnificația impusă în dreptul roman, în sensul că, în dreptul nostru civil, moștenirea *ab intestat* nu constituie o excepție.

Opțiunea legiuitorului nostru în favoarea moștenirii legale are la bază imperativul de a menține bunurile în familie, astfel că „cel mai apropiat prin sânge este cel mai apropiat de bunuri”^[5].

Moștenirea legală se deferă în temeiul legii în următoarele cazuri:

[1] M. ELIESCU, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 20. Era vorba despre o donație de bunuri viitoare, numită și instituțiunea contractuală, prin care una dintre părțile contractante promitea a lăsa la moartea sa celeilalte părți, denumită instituit, toată moștenirea, o fracțiune din aceasta sau anumite bunuri succesoriale singulare. Acest fel de moștenire a fost deosebit de rar întâlnit în practică, după cum menționa însuși autorul amintit. Reglementarea sa a fost în vigoare până în anul 1954.

[2] Pentru amănunte a se vedea C. MURZEA, *Drept roman, op. cit.*, p. 119-205.

[3] Succesiune *ab intestat* – fără testament.

[4] D. ALEXANDRESCO, *Principiile dreptului civil român*, vol. II, Ed. Socec & Co, București, 1926, p. 19.

[5] *Idem*, p. 43.

- dacă defunctul nu a întocmit testament;
- dacă defunctul a întocmit testament, dar acesta este nul;
- dacă defunctul a întocmit testament care cuprinde doar alte dispoziții de ultimă voință, nu și legate (spre exemplu, organizarea funeraliilor, numirea unui executor testamentar, recunoașterea unui copil, înlăturarea de la moștenire a unor rude), caz în care transmisiunea succesorală va fi guvernată de regulile aplicabile moștenirii legale;
- dacă prin legatele cu titlu universal cuprinse în testament nu este epuizată întreaga masă succesorală a defunctului. În acest caz, deși testamentul este valabil, masa succesorală nu este epuizată în baza dispozițiilor testamentare, ceea ce va face ca moștenirea să fie deferită în parte în temeiul legii, în privința părții din moștenire asupra căreia defunctul nu a dispus prin legate;
- dacă testamentul cuprinde legate dar acestea sunt lovite de caducitate^[1];
- dacă defunctul, deși a întocmit testament, prin dispozițiile acestuia a încălcat rezerva succesorală^[2] convenită în temeiul legii moștenitorilor rezervatari^[3] ori dacă a dezmoștenit pe unul sau unii dintre moștenitorii săi rezervatari, încălcând astfel rezerva acestora; în limita rezervei succesorale moștenirea se va deferi în temeiul legii, iar pentru rest, potrivit voinței defunctului manifestate prin testament. Dacă testamentul cuprinde exheredări ale moștenitorilor rezervatari însă nu și instituire de legatari, moștenitorii rezervatari dezmoșteniți vor culege rezerva, iar coticata disponibilă a moștenirii se va atribui clasei celei mai apropiate, iar dacă aceștia nu pot culege moștenirea, ea se va atribui rudelor din clasa subsecventă care îndeplinesc condițiile pentru a moșteni [art. 964 alin. (2) C.civ.].

Moștenirea legală se cuvine persoanelor expres prevăzute de lege, denumite moștenitori sau succesori, care o vor culege în ordinea și în cotele stabilite de lege. Vocația moștenitorilor legali este universală, adică au vocație la întreg patrimoniul lăsat de defunct, chiar și în ipoteza în care, fiind mai mulți comoștenitori, ei culeg efectiv doar o fracțiune din bunurile moștenirii și chiar și atunci când culeg doar rezerva succesorală. Rezerva succesorală convenită moștenitorilor

[1] A se vedea art. 1071 C.civ. care reglementează cazurile în care intervine caducitatea legatului.

[2] Art. 1086 C.civ. „Rezerva succesorală este partea din bunurile moștenirii la care moștenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinței defunctului, manifestată prin liberalități ori dezmoșteniri”.

[3] Art. 1087 „Sunt moștenitori rezervatari soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați ai defunctului”.

rezervari ai defunctului se culege întotdeauna cu titlu universal, aceasta reprezentând o parte a moștenirii.

Trebuie să atragem atenția asupra faptului că nu există moștenitori legali cu titlu particular deoarece aceștia, potrivit devoluțiunii legale a moștenirii, nu dobândesc vocație numai la bunuri determinate primate *ut singuli*.

Moștenirea legală se cuvine atât moștenitorilor legitimi sau regulați, cât și celor neregulați sau iregulari, fiind moștenitori legitimi aceia care îl moștenesc pe defunct datorită legăturii lor de rudenie, în timp ce moștenitorii neregulați, cum este de exemplu soțul supraviețuitor, acced la moștenire în temeiul legii, nefiind însă în legături de rudenie cu defunctul. Tot legea este ce care atribuie moștenirea vacantă unității administrativ teritoriale sau statului, după caz. Astfel, potrivit art. 1135 C.civ., „Dacă nu există moștenitori legali sau testamentari, moștenirea este vacantă.

Dacă prin legat s-a atribuit numai o parte a moștenirii și nu există moștenitori legali ori vocația acestora a fost restrânsă ca efect al testamentului lăsat de defunct, partea din moștenire rămasă neatribuită este vacantă”. Moștenirea vacantă se cuvine comunei, orașului sau, după caz, municipiului în a cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii moștenirii. Dacă bunurile moștenirii vacante se găsesc în străinătate, aceasta se cuvine statului, în temeiul art. 553 alin. (3) C.civ.

1.3.2. Moștenirea testamentară

Moștenirea este testamentară în cazul în care transmiterea patrimoniului defunctului ori doar o parte din acesta are loc potrivit voinței testatorului manifestată prin întocmirea unui testament în forma cerută de lege. Cel care dispune de patrimoniul său prin testament se numește *testator*, dispozițiile din testament relative la bunurile succesoriale se numesc *legate*, iar persoana care dobândește moștenirea testamentară se numește *legatar* sau *moștenitor testamentar*.

În funcție de vocația legatarului deosebim între: legatarul *universal*, care are vocație la întreaga moștenire; legatarul *cu titlu universal*, care are vocație la o fracțiune din patrimoniul succesoral și legatarul *cu titlu particular*, care are vocație la bunuri singulare primate *ut singuli*.

1.3.3. *Coexistența moștenirii legale cu cea testamentară; coexistența moștenirii legale și a celei vacante; coexistența moștenirii legale, a celei testamentare și a celei vacante*

Potrivit art. 955 alin. (2) C.civ., „o parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin

moștenire legală”. Aceasta înseamnă că, în configurația Codului civil, moștenirea legală și moștenirea testamentară nu se exclud una pe alta, ci, dimpotrivă, ele pot coexista. În dreptul roman era consacrat principiul incompatibilității moștenirii testamentare cu cea legală – *nemo partim testatus partim intestatus decedere potest* –, adică nimeni nu poate muri în parte cu testament, în parte fără testament.

Din acest punct de vedere este de remarcat că nici Codul civil și nici Codul civil de la 1864^[1] nu au dat relevanță principiului roman enunțat anterior, în ambele reglementări fiind admisă coexistența moștenirii legale cu cea testamentară, cu mențiunea ca în actualul Cod civil această coexistență a fost consacrată în mod expres. În ipoteza în care defunctul a dispus de averea succesorală prin testament, dar în același timp are și moștenitori rezervatari, coexistența moștenirii legale cu cea testamentară este obligatorie.

Moștenirea legală și cea testamentară coexistă în următoarele situații:

– în ipoteza în care testatorul a instituit *unul sau mai mulți legatari cu titlu universal*, dar prin *aceste legate nu este epuizată întreaga masă succesorală*. În această situație moștenirea se va deferi pe cale testamentară în limitele impuse de manifestarea de voință a defunctului, iar restul masei succesoriale rămase neacoperită de voința testatorului se va deferi pe calea moștenirii legale;

– în situația în care defunctul, prin legatele făcute (universale, cu titlu universal), a adus atingere rezervei succesoriale cuvenite moștenitorilor rezervatari care vor și pot să vină la moștenire, în acest caz moștenirea va fi legală în limitele rezervei succesoriale și testamentară pentru partea în privința căreia acesta a dispus pe cale testamentară;

– dacă defunctul prin testament exherează moștenitorii săi rezervatari instituind legatari, în acest caz moștenitorii rezervatari vor culege rezerva cuvenită lor, iar restul moștenirii se va atribui legatarilor;

– dacă defunctul instituie doar legatari cu titlu particular, în acest caz patrimoniul succesoral este transmis pe cale legală către moștenitorii legali, cărora le incumbă obligația de a executa legatele în favoarea legatarilor. Trebuie să precizăm că, dacă obiectul legatului cu titlu particular este un drept real al unui bun individual determinat, acest drept va fi dobândit de legatarul cu titlu particular, direct de la defunct, acesta nemaitrecând asupra moștenitorilor legali, deoarece potrivit

[1] Art. 650 C.civ. de la 1864 prevedea că succesiunea se deferă sau prin lege, sau după voința omului prin testament. Era vorba despre o consacrare indirectă a coexistenței celor două feluri de moștenire, legală și testamentară.